

İKİ CUMHURBAŞKANLI VE İKİ BAŞBAKANLI TÜRKİYE* (*TURKEY WITH TWO PRESIDENTS AND TWO PRIME MINISTERS*)

Jean Marcou**

Ahmet Davutoğlu, 21 Ağustos 2014 tarihinde AKP genel başkanı ve başbakan olarak belirlendi. Türkiye diplomasinin başındaki isim, uzman ve yorumcuların en güçlü favorisiydi. Davutoğlu tercihi bu nedenle bir sürpriz değildi. Görev süresi sona erecek olan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül dahi, iki gün önce bu ismi kamuoyuna duyurmuştu. Bununla birlikte, son başkanlık seçimiyle başlayan siyasi geçiş süreci son aşamaya henüz ulaşmamıştır. Ahmet Davutoğlu ismi şimdilik Merkez Yürütme Kurulu tarafından sadece “önerilmiştir” ve 27 Ağustos’ta, yani Recep Tayyip Erdoğan’ın cumhurbaşkanlığı görevine geleceği günün arifesinde, Olağanüstü Kongre’de onaylanması gerekmektedir.

Böylece, Türkiye, 21 Ağustos’dan bu yana fiilen iki cumhurbaşkanının (görev süresi dolacak dolan Abdullah Gül, ve seçilmiş cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan) ve iki başbakanın (hala görevde olan başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve aday başbakan Ahmet Davutoğlu) bulunduğu oldukça istisnai bir durumla karşı karşıyadır. Bu alışılmamış durum, ilk cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonucunda ortaya çıkan vekalet aşamasının ilk kez yaşanıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Görevdeki Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, cumhurbaşkanı seçilmiş olmasına rağmen başbakanlık görevinden istifa etmedi. Bununla birlikte, selefi Abdullah Gül’ün görev süresi 28 Ağustos’ta sona ereceğinden, müstakbel cumhurbaşkanı, kendi dışişleri bakanını hükümetin başına geçirerek halefini belirlemekten geri kalmadı. Diğer yandan, Erdoğan, Davutoğlu’nun seçildiğini 21 Ağustos’ta kamuoyuna bizzat duyurdu: “Bizim adayımız dışişleri bakanımız, Konya milletvekilimiz, kardeşimiz Ahmet Davutoğlu’dur”. Ne olursa olsun, 27 Ağustos tarihinde Tür-

* Fransızcadan çeviren, Dr. Erkan Duymaz, İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi.

** Prof. Dr., Grenoble (Fransa) Siyaset Çalışmaları Enstitüsü, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (İstanbul).

kiye'nin artık sadece bir başbakanı ve 28 Ağustos tarihinde, Çankaya'daki devir-teslim töreninden sonra, artık sadece bir cumhurbaşkanı olacaktır. Bu süreç kuşkusuz kendi türünde bir ilktir ama doğaçlama olmaktan da uzaktır. Aksine, Recep Tayyip Erdoğan, kontrollü bir operasyon sayesinde sürece baştan sona hakim olabilmıştır.

Abdullah Gül, 25 Ağustos tarihinde, cumhurbaşkanı olarak tarafsız davrandığını, başta vicdan özgürlüğü olmak üzere bireysel özgürlükleri ön planda tuttuğunu ve kamu işlerinde şeffaflığın artırılması için çabaladığını vurgulayan bir konuşmayla Türk halkına veda etti. Öte yandan, bir cemevini ziyaret eden ilk Türk cumhurbaşkanı olduğunu hatırlattı ve gayrimüslim azınlığın din ve ibadet özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmak için gösterdiği çabanın altını çizdi. Gül, son olarak, Devlet Denetleme Kurulu'nun, kendi başkanlığı altında yaşadığı gelişim üzerinde durdu. Bu veda mesajı dinlenirken, sadece Abdullah Gül'ün değil, aynı zamanda muhtemelen son saatlerini yaşayan bir cumhurbaşkanlığı modelinin de veda ettiği düşünülüyordu, zira yeni Cumhurbaşkanlığı, aktif olarak siyaset yapma niyetini seçim kampanyası süresince gizlememişti.

Abdullah Gül veda ederken, aynı gün, Recep Tayyip Erdoğan son bakanlar kurulu toplantısına başkanlık etti. Bu toplantı da, ulusal politikayı hükümetin ve onun başkanının belirlediği ve yürüttüğü Türk parlamenter rejiminin sonuna gelindiğini düşündürdü. Bundan böyle bu görev, devlet başkanının tartışmasız liderliği altında cumhurbaşkanı-başbakan ikilisi tarafından üstlenilecektir. CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu, bu duruma tepki olarak, "kukla başbakan" döneminin geldiğini belirtti ve "Davutoğlu-Erdoğan ikilisine bakınız, Cumhuriyet döneminin başından beri hiç tanık olmadığımız bir sürece giriyoruz" diye ekleyerek itirazını dile getirdi. 27 ve 28 Ağustos'ta olanların (sırasıyla Davutoğlu'nun ve Erdoğan'ın göreve gelmesi) Türkiye'yi bir başkanlık rejimine sürüklemesi olasıdır. Bu dönüşümün hangi yeni kurumsal uygulamaları ortaya çıkaracağını ve bu yeni sistemde cumhurbaşkanı ve başbakan arasındaki ilişkinin nasıl düzenleneceğini zaman gösterecektir.

LA TURQUIE NANTIE DE DEUX PRÉSIDENTS ET DEUX PREMIERS MINISTRES

(TURKEY WITH TWO PRESIDENTS AND TWO PRIME MINISTERS)

Jean Marcou*

Le 21 août 2014, Ahmet Davutoğlu a été désigné leader de l'AKP et premier ministre. L'actuel chef de la diplomatie turque était le grand favori des experts et des commentateurs. Le choix de sa personne n'est donc pas une surprise. Il avait même été annoncée par le président sortant Abdullah Gül, 2 jours auparavant. Pourtant la transition politique induite par la dernière élection présidentielle est loin d'être achevée. Pour l'heure, le nom d'Ahmet Davutoğlu a d'ailleurs seulement été "proposé" par le Comité central de l'AKP et devra être confirmé lors d'un congrès extraordinaire, le 27 août, c'est-à-dire à la veille de l'investiture de Recep Tayyip Erdoğan à la présidence de la République.

Depuis le 21 août, la Turquie vit donc dans une situation assez exceptionnelle où elle a en fait deux présidents de la République (un président sortant, Abdullah Gül, et un président élu, Recep Tayyip Erdoğan) et deux premiers ministres (un premier ministre encore en exercice, Recep Tayyip Erdoğan, et un aspirant premier ministre, Ahmet Davutoğlu). Cette situation insolite tient au caractère inédit de la période intérimaire qu'a ouverte la première élection présidentielle turque au suffrage universel. Recep Tayyip Erdoğan, premier ministre en exercice, bien qu'élu président, n'a pas démissionné de ses fonctions. Toutefois, tandis que son prédécesseur achève son mandat jusqu'au 28 août, le futur président a pris le soin de préparer sa succession, en s'assurant de l'avènement de son ministre des affaires étrangères à la tête du gouvernement. Le 21 août c'est d'ailleurs Erdoğan en personne qui a annoncé publiquement le choix de Davutoğlu, en ces termes: "Notre nommé est notre ministre des affaires étrangères, notre député de Konya,

* Professeur à l'Institut d'Etudes politiques de Grenoble (France), chercheur associé à l'Institut français d'Etudes Anatoliennes d'Istanbul (Turquie).

notre frère Ahmet Davutoğlu”. Quoi qu’il en soit, le 27 août, la Turquie n’aura plus qu’un premier ministre et, le 28 août, après la cérémonie d’investiture à Çankaya, elle n’aura plus qu’un président. Ce processus est certes nouveau en son genre, mais il est loin d’être improvisé. Au contraire, un ordonnancement maîtrisé aura permis à Recep Tayyip Erdoğan de contrôler la situation de bout en bout.

Le 25 août, pour sa part, Abdullah Gül a fait ses adieux au peuple turc dans un discours où il a mis en valeur son souhait de rester un président impartial, son attachement aux libertés individuelles, en particulier la liberté de conscience, et sa volonté d’accroître la transparence des affaires publiques. Il a ainsi rappelé qu’il avait été le premier président turc à se rendre dans une cemevi (lieu de culte alévi). Il a souligné ses efforts pour résoudre les difficultés rencontrées par les minorités non-musulmanes pour pratiquer leur culte, il a enfin insisté sur le développement qu’il avait connu, sous son impulsion, le Devlet Denetleme Kurulu (Conseil des audits de l’Etat). A entendre ce message d’adieu, on se disait cependant que ce n’était pas seulement celui d’Abdullah Gül, mais aussi celui d’un type de présidence qui vit probablement ses dernières heures, puisque le nouveau président n’a pas caché, pendant sa campagne, son intention d’être engagé et actif en politique.

Tandis qu’Abdullah Gül faisait ses adieux, le même jour, Recep Tayyip Erdoğan a présidé son dernier conseil des ministres. Là encore on pouvait penser que cette ultime réunion gouvernementale sonnait le glas d’un régime parlementaire turc où le gouvernement et son chef déterminaient et conduisaient la politique de la Nation. Désormais cette tâche sera assumée par le couple président-premier ministre sous le leadership incontestable du chef de l’Etat. Pour sa part, Kemal Kılıçdaroğlu, le leader du CHP, a regretté cette situation et estimé que l’heure du “premier ministre-marionnette” était venue, en ajoutant: “Regardez le couple Davutoğlu-Erdoğan nous entrons dans un processus auquel nous n’avons jamais assisté depuis le début de l’ère républicaine.” Il est probable que les événements du 27 août (intronisation de Davutoğlu) et du 28 août (intronisation d’Erdoğan) vont faire de la Turquie une république présidentialisée. Reste à savoir quelle pratique institutionnelle nouvelle va générer cette transformation et comment s’agencera, dans ce nouveau système, la relation entre le président et son premier ministre.